POZNÁMKY KE SBĚRU BROUKŮ V NÁPLAVECH

Jaromír S t r e j č e k

Ve všech entomologických příručkách jsou jako neobyčejně bohatý pramen sběru hmyzu a především brouků uváděny náplavy. Voda vystouplá z břehů potoků a řek vyplaví velké množství drobných živočichů, unáší je s sebou a na vhodném místě tento materiál spolu se zbytky větévek, stébel trávy apod. opět uloží do větší či menší vrstvy. Tuto vrstvu je pak možno prohlédnout, po případě prosít podsívadlem a dát do výběrových aparátů.

Chtěl bych zde uvést některé své zkušenosti a upřesnit některé údaje o náplavech a jejich bohatství. Předně bývá často uváděno, že je tak možno sebrat i mnoho druhů z velké oblasti a ze značně vzdálených lokalit. Je to sice ve výjimečných případech možné, ale většinou tomu tak není. Hmyz je sice velmi odolný proti utopení, ale ne natolik, aby vydržel příliš dlouhý transport na rozvlněné hladině velké vody se stálým přelévání vln; i když se na čas přidrží nějakého plovoucího dřeva, je nakonec smeten a utone. Kromě toho naskytne se jen málokdy příležitost dostat se k tomuto materiálu, neboť bývá unášen hlavním proudem řeky a může se zachytit nanejvýš u mostních pilířů apod., kam není přístupu. Většina náplavu, ke kterému se entomolog snadno dostane, pochází z nejbližšího okolí, z vyplavených břehů a přilehlých luk, polí i lesů. To samo o sobě není na závadu, spíše naopak, protože pro vědu má přesný lokální údaj mnohem větší význam než nález vzácného druhu připlaveného z neznámých končin.

Jsou dva typy záplav a tudíž i náplavů. Jednak jsou to náplavy v časném jaru ze záplav z tajícího sněhu a ledu v nížinách a podhůří, většinou spojené s odchodem ledů, jednak náplavy při záplavách letních, způsobených většinou dlouhotrvajícími a vydatnými dešti.

Nejčastěji se "jezdí" na náplavy jarní. Zde můžeme poměrně snadno určit optimální dobu pro sběr v náplavech, již je nutno zachytit dříve, než voda opadne a hmyz se počne rozlézat. Tyto náplavy však nejsou a ani nemohou být příliš bohaté na počet druhů, neboť se prakticky mohou vyplavit jen ty druhy, které již ukončily svůj vývoj během minulého léta či podzimu a přezimují

v různých zimních úkrytech u pat stromů, v humusu, drnech apod. Naproti tomu druhy, které ukončují svůj vývoj teprve v zimních či jarních měsících nevylézají z kuklových komůrek ani tehdy, jsou-li již vyvinuty v imaga; proto nejsou většinou vodou ohroženy a vyplavovány. Jen tak si můžeme vysvětlit, proč nacházíme v jarních náplavech převážně jen některé čeledi brouků, jako např. Carabidae, Dytiscidae, Hydrophilidae, Staphylinidae, některé skupiny mandelinek a nosatců; naproti tomu některé jiné čeledi, např. Cerambycidae, Malacodermata, Buprestidae, většina Heteromer atd. zde téměř úplně chybí. Ani rozmanitost druhů nebývá příliš velká, neboť zde mohou být zastoupeny jen druhy, které nacházejí svůj zimní úkryt v zemi či těsně nad ní, zatím co druhy stromové zde chybí.

Jako příklad uvedl bych výsledek jednorázového sběru z jarního náplavu u Čelákovic mezi Jiřinou a Byšičkami z 20.3.1965, a to pouze na druzích čeledi Curculionidae. Uvádím tento příklad především proto, že tamnější fauna je natolik posbírána, že je možno provést srovnání v náplavu získaného komplexu druhů s aspektem druhů zde běžně se vyskytujících. Labe zde toho dne vystoupilo mírně z břehů, takže v některých místech zaplavilo dosti rozsáhlé plochy luk i okraje listnatých lesů kolem slepých ramen a tůní. Veškerý náplav pak uváznul na mělčině při jedné straně řeky. Zde byl vybírán vodní sítí, po odkapání proset na podsívadle a doma ponechán v Moczarského aparátu až do úplného vyschnutí. Celkem bylo takto zpracováno množství naplaveného materiálu, sebraného mnou a kolegou R.Rousem, odpovídající objemem asi čtyřem 50kilovým pytlům. Z čeledi Curculionidae byly zjištěny zde tyto druhy:

Otiorrhynchus ovatus (L.), Trachyphloeus aristatus Gyll., Omias mollinus Boh. (vzácný), Sciaphilus asperatus Bonsd., Barynotus obscurus F., Sitona lineatus (L.), S. hispidulus F., S. sulcifrons Thunb., S.flavescens Mrsh., S. suturalis Steph. (vzácnější, žije na Lathyrus pratensis na lukách), Lixus punctiventris Boh. (vzácný), Bagous cylindrus Payk., Hydronomus alismatis Mrsh., Tanysphyrus lemnae Payk., Dorytomus validirostris Gyll., D. nebulosus Gyll., D. longimanus Forst., Notaris acridulus (L.), Grypus equiseti F., G. brunneirostris F., Orthochaetes setiger Beck., Smicronyx caecus Reiche, Miccotrogus picirostris F., Lepyrus capucinus Schall., Liosoma deflexum Panz., Phytonomus zoilus Scop., P. nigrirostris F., P. pedestris Payk., P. plantagi-

nis Deg., P. variabilis Hbst., Limobius borealis Payk., Baris caerulescens Scop., Limnobaris t-album (L.), Coryssomerus capucinus Beck., Stenocarus fuliginosus Mrsh., Cidnorrhinus 4-maculatus Thoms., Ceuthorrhynchidius troglodytes (F.), Ceuthorrhynchus (Sirocalus) floralis Payk., C. suturalis F., C. pleurostigma Mrsh., C. quadridens Pnz., C. erysimi F., Rhinoncus pericarpius (L.), R. castor F., R. bruchoides Hrbst., Phytobius waltoni Boh. (vel.vzácný), Amalus haemorrhous Hrbst., Orobitis cyaneus (L.) Nanophyes marmoratus Goeze, Rhynchaenus pratensis Germ. Apion violaceum Kirby, A. miniatum Germ., A. frumentarium Payk., A. millum Bach. (vzácný, žije na Prunella vulgaris, rostoucí na vlhkých místech), A. seniculus Kirby, A. stolidum Germ., A. onopordi Kirby, A. pisi F., A. virens Hrbst. a A. apricans Hrbst.

Z ostatních čeledí byl zajímavý nález 1 exempláře krasce Trachys pumila Illig.

Jak z uvedeného seznamu vyplývá, jde téměř vesměs o druhy, které se na nížinných lukách a březích tůní běžně i vzácně vyskytují.

Je samozřejmé, že by se náplav tohoto typu na již. Moravě či Slovensku jevil druhově bohatší, byl by však stejně jen odrazem terricolní složky tamní biocenosy.

Naproti tomu letní náplavy přicházejí náhle, nepravidelně, jsou však opravdu přebohaté. Zde je nutné zachytit náplav již ve fázi stoupání vody. Množství druhů hmyzu je již vyvinuto a voda tak vyplaví mimo druhy stromové prakticky vše, co na zaplavené lokalitě žije. Na trsech trav, keřích a stromech se to jen hemží, vše je obaleno hmyzem, který se zde zachraňuje. Často je až překvapující, v jakém množství tu nacházíme i jinak velmi vzácné druhy. Tak např. v náplavu Dunaje u Štúrova v červenci 1954 byl zcela běžný nosatec Hylobius transversovittatus, žijící v kořenech Lythrum, ač v týdnu před záplavami nebylo zde možno najít ani jeden exemplář. Totéž platilo i o střevlíku Pterostichus cylindricua Hbst. a mnoha dalších druzích, o kterých se domníváme, že jsou vzácné; ve skutečnosti však neznáme metodu, jíž bychom mohli zachytit kvantitu jejich výskytu.

Měl by proto každý entomolog být ve střehu a dovést plně využívat především letních náplavů, které poskytují jedinečné možnosti (byť často jen na malém úseku) zjišťovat skutečné rozšíření a hojnost druhů žijících velmi skrytě a běžnými metoda-

mi sběru těžko zjistitelných. Naproti tomu jarní náplavy mají sice svou cenu pro faunistiku, avšak, jak již bylo uvedeno, nepodávají úplný obraz entomofauny stanoviště.

Jako zvláštní případ náplavu bych chtěl uvést náplavy jezerní a mořské. Sám jsem se s tímto případem setkal v červnu 1964 u Černého moře v Bulharsku u Nesebaru. Zde došlo po prudké bouři s průtrží mračen zřejmě jednak ke splavení hmyzu z pobřeží do moře rozvodněnými potoky, jednak k zanesení větrem u druhů létajících. Jednostranný příboj pak vyvrhoval tento hmyz ještě živý na plochý břeh zátoky spolu se zbytky rostlin, mořských řas apod. Byla zde i řada druhů, které se mi přes usilovné hledání nepodařilo za celých 14 dní pobytu jinak najít. Že tento případ nebyl ojedinělý, dosvědčovaly hromádky již rozpadlého hmyzu na suchém písku. Podobný případ mohl by nastat i u našich přehrad a jezer. Protože řada entomologů do takových míst jezdí, upozorňuji i na tuto méně známou možnost náplavu.

BEMERKUNGEN ZUM KÄFERSAMMELN IN ANSCHWEMMUNGEN

Der Autor befasst sich mit der Methodik des Käfersammelns in Flussanschwemmungen und erklärt, warum die Ergebnisse im Frühjahr einen artenarmen Charakter im Vergleich mit denselben in Sommeranschwemmungen aufweisen. Am Beispiel eines Resultates einer grossen Frühjahrsausbeute in einer Flussanschwemmung in Mittelböhmen wird eine Liste der festgestellten Arten der Familie Curculionidae angeführt. - Ferner erwähnt der Autor einen interessanten Fall einer Anschwemmung nach einem Gewitter auf der Küste des Schwarzen Meeres bei Nesebar in Bulgarien und macht auf die Möglichkeit ähnlicher Anschwemmungen in natürlichen sowie künstlichen Seen bei uns aufmerksam.

K VÝSKYTU VÁŽEK (ODONATA) V ČSSR

Jan D v o ř á k

V tomto příspěvku uvedu některé nové údaje o výskytu čtyř druhů vážek, zřídka nacházených na území ČSSR.

Somatochlora alpestris (Selys), druh boreoalpinní, tyrfobiont. 18.VIII.1957 - Vysoké Tatry, rašelinná tůňka u Štrbského plesa